

Batı Avrupa’da Yaşayan Göçmen Türk Toplumunda Kültür Aktarımı Bakımından Âşıkların Rolü Ve Şiirlerinde İşlediği Konular¹

Yılmaz IRMAK*

Özet

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’nin de aralarında bulunduğu az gelişmiş ülkelerden, gelişmiş ve işgücüne ihtiyaç duyan Batı Avrupa ülkelerine bir göç akımı başlamıştır. Türkiye, 1961’de Almanya, 1964’te Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965’te Fransa, 1967’de ise İsveç’le resmî anlaşma imzalayarak bu ülkelere işçi göndermiştir. 1980’li yıllardan itibaren aile birleşimi yoluyla Türkiye’deki eşini ve çocuklarını yaşadıkları ülkeye getiren Türk işçiler için bu göç, geçicilikten kalıcılığa dönüşmeye başlamıştır. Bu göç sürecinde işçilerimiz başta dil olmak üzere dinî ve kültürel sorunlar yaşamışlardır. İşte böylesine bir dönemde gerek konserleriyle, gerek kasetleriyle işçilerimizin duygularına tercüman olan âşıklarımız, Batı Avrupa ülkelerinde iki kültür arasında sıkışıp kalmış olan vatandaşlarımızın dinî, millî ve kültürel değerlerinden kopmamaları için sazlarıyla ve sözleriyle mücadele etmişler, aynı zamanda ülkemiz ile olan bağlarını canlı tutmaya çalışmışlardır. Günümüzde Batı Avrupa ülkelerinde âşıklık geleneği bazı zayıflamalar görülmesine rağmen kahvehanelerde, camilerde, türkü evlerinde, cem evlerinde, kermeslerde ve ayrıca sosyal medyada icra edilmektedir. Bu çalışmamızda; Türk âşıklık geleneğinin Batı Avrupa’ya taşınması, icrası ve âşıklarımızın şiirlerine yansıyan konular ele alınmış, âşıklarımızın kültür aktarımı bakımından rolüne dikkat çekilmiştir.

Anahtar Sözcükler:Batı Avrupa, Göçmen Türk Toplumunu, Âşıklık Geleneği, Âşıklar, İcra Ortamı, Kültür Aktarımı.

¹ Bu makale; 13-14 Kasım 2014 tarihlerinde Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi tarafından düzenlenen Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu’nda sunulmuş olan sözlü bildiriden geliştirilerek hazırlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, yirmak@bingol.edu.tr.

Role Of The Women And Ashiks Living In Turkish Migrant Societies In Western Europe In Terms Of Cultural Transmission

Abstract

A flow of migration started from the underdeveloped countries including Turkey to the Western European countries which were developed and needed work force following World War II. Turkey signed official deals with Germany in 1961, Austria, Belgium and Holland in 1964, France in 1965 and Sweden in 1967. And Turkey sent workers to those countries. This migration for the Turkish workers started to evolve from temporariness to permanence bringing their wives and children through family reunification starting from 1980s. In this process of migration our workers have lived religious and cultural conflicts, especially language problems. In such a period our ashiks have articulated feelings of our workers with their concerts and tapes. They struggled with their musical instruments and sayings not to make our citizens stuck between two cultures disconnect from their religious, national and cultural values in the western European countries. At the same time they have tried to keep alive the relations of workers with our country. Although some weaknesses, ashik tradition today is performing in the coffee houses, mosques, song houses, djemevis, kermesses and also in social media. In this study we focused on conveyance of Turkish ashik tradition to Western Europe, their performing in Western Europe and reflection to ashiks poems and also to role of ashiks in cultural transmission.

KeyWords: Western Europe, Turkish Migrant Society, AshikTradition, Ashiks, Peformance Stage, Cultural Transmission.

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Almanya, Fransa, Hollanda, Belçika ve İsveç gibi Batı Avrupa ülkeleri sanayi bakımından hızlı bir kalkınmahamlesi başlatınca ihtiyaç duyulaniş gücünü karşılamak üzere; Türkiye, Yugoslavya, İspanya, Yunanistan, Fas, Cezayir ve Mısır gibi ülkelerden işçi talebinde bulunmuşlardır. Bu yıllarda Türkiye'nin de aralarında bulunduğu az gelişmiş ülkelerden Batı Avrupa'nın gelişmiş ülkelerine kitlesel bir göç başlamıştır. Türkiye ilk kez resmî olarak 1961'de Almanya, 1964'te Avusturya, Belçika ve Hollanda, 1965'te Fransa, 1967'de ise İsveç ile işçi gönderme anlaşmaları imzalamıştır (Canatan, 1990: 14). 1961 yılında Avrupa'nın 2. Dünya Savaşı'nda yakılıp yıkılan tarihine, mirasına, fiziksel mekânına ve sosyal ilişkilerine karşı imar edici bir dokunuş olarak Almanya'ya gelen ilk Türk işçiler, çoğunluğu kırsal kökenli olmasına rağmen, Almanya'nın en büyük kentlerini mesken tutmuşlar, ancak bu durum, kent yaşamına uyum bakımından birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir (Kesgin, 2011: 7). Türkiye'den Almanya ve Batı

Avrupa ülkelerine yapılan göçte iki unsur öne çıkmaktadır. Birincisi; tarım toplumundan sanayi toplumuna göç, ikincisi ise; İslam toplumundan Hristiyan toplumuna göçtür (Karagöz, 2007: 21-22). Büyük çoğunluğu büyük şehirleri bile tanımadan kırsal bölgelerden kendi geleneksel ve kültürel değerleri ile Avrupa ülkelerine göç eden birinci kuşak, şehirleşme sürecinin yarattığı sosyo-kültürel koşulların da etkisiyle yeni üyesi oldukları sanayileşmiş modern şehir ortamında kültürel çatışma ve uyumsuzluk yaşamaya başlamışlardır. Bu kuşakmevcut sorunlara çözümler bulmak için kendi aralarında öncelikli olarak sosyal problemlerini çözmeye yönelik işçi dernekleri, cami dernekleri ve dinî cemaatlerin öncülüğünde birtakım sivil toplum örgütleri kurma yoluna gitmişlerdir (Altıntaş, 2008: 101).

1960'lı yıllarda başlayan ve Avrupa ülkelerine yönelen başlangıçta çoğunluğu erkek işçilerin oluşturduğu ekonomik amaçlı bir hareket olan Türk dış göçünün temel özelliklerinden birisi de; bir göçmen Türk toplumunun oluşumu ile sonuçlanacak şekilde göç tecrübesini sosyokültürel bir süreç haline getirecek kolektif karakteridir (Şahin, 2009: 2063). İlk yıllarda erkek baskın, ekonomik amaçlı ve kolektif bir hareket olan göç sürecinde pansiyonlarda ve barakalarda kalan erkek işçiler kendi aralarında hemşerilik esasına dayalı bir dayanışma ağı inşa etmişlerdir. Bu dönemde Türk işçilerin vatandan ayrılma duygusunun tezahürü olarak gurbet acısı çekmenin yanında; dil bilmemek, okuryazar olmamak, müslüman olmayan bir topluluk içerisinde yaşamak gibi dinî e sonyalsorunlar,pansiyonlarda dayanışma duygusunu pekiştirmiştir denilebilir.

İlk yıllarda amacı bir müddet çalışıp tasarruf yaparak vatanına geri dönmek olan Türklerin, 1970 yılına gelindiğinde bu tutumlarında değişme olmuş, eş ve çocuklarını buldukları ülkelere götürerek yerleşmeye başlamışlardır. Avrupa ülkeleri, daimî kalmak niyetinde olan ve sayıları gittikçe artan Türkleri yurtlarına geri göndermek için çeşitli tedbirler almış fakat bunda başarılı olamamışlardır.Hatta orada doğanlar başta olmak üzere çok sayıda vatandaşımız buldukları ülkelerin vatandaşlığına geçerek çifte pasaport ve vatandaşlık sahibi olmaya başlamışlardır. Avrupa ülkelerindeki özellikle ikinci ve özellikle üçüncü kuşak Türkler, sadece işçi olarak kalmayıp birçoğu işçilikten işverenliğe yükselmişler,yüksek tahsil yapmışlar, buldukları ülkelerin parlamentolarına, belediye meclislerine seçilmişler ve yönetim kademelerinde görev almaya başlamışlardır. Böylece geçicilikten kalıcılığa dönüşerek “Batı Avrupa Göçmen Türk Toplumu” adıyla yeni bir toplum oluşmuştur.

1970'li yıllardan itibaren geçicilikten kalıcılığa dönüşmeye başlayan göç sürecinde, “aile birleşimi” yoluyla Türkiye’de yaşayan eşlerin ve çocukların Avrupa ülkelerine gelmeye başlaması, göçe bambaşka bir boyut kazandırmıştır. İlk yıllarda erkek aktörlüğünde başlayan hareket, kadının göç

sürecine dâhil olmasıyla kalıcılığa dönüşmeye başlamış, bir başka ifadeyle kadınların sürece katılmasıyla sosyokültürel bir hareket haline gelmeye başlayan işçi göçü, doğal olarak kendine özgü bir toplumsal yapı ve kültürel anlamda göçmen Türk toplumunu inşa etmeye başlamıştır (Şahin, 2009: 2064). Kadınların, göç sürecine katılmasıyla beraber birey merkezli cemiyet tipiden kolektif cemaat tipine geçişin tohumları atılmıştır. Aile birleşimiyle; birincil ilişkilerin şekillendirdiği dayanışma ağı merkezinde organize olmuş bir topluluğun yerini, kültürel mirasın devamlılığını öngören bir toplum biçimi almıştır.

1. Göçmen Türk Toplumunda Kültür Aktarımı ve Âşıklar

Kökünü Orta Asya Türk kültüründe ozanların proto tipi olarak görülen kam, baksı, şaman gibi adlar verilen yarı kutsal kabul edilen icracı kişilere dayanan ozanlık geleneği, yüzyıllardır birtakım değişimler ve dönüşümler geçirerek varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. Bu gelenek en önemli dönüşümünü 16. yüzyılda tasavvufun etkisiyle yaşamış, ozan teriminin yerini âşık almış, tekkeler ve kahvehaneler merkezinde iki koldan gelişimini devam ettirerek birçok temsilci yetiştirmiştir. Sözlü kültürün hâkim olduğu bu dönemde gelenek sözlü olarak âşıklar tarafından günümüze aktarılmıştır. Âşıklar elinde sazı, dilinde sözü diyar diyar gezerek hem halka öğretici şiirler söylemişler hem de kültür taşıyıcılığı yapmışlardır. Âşıkların şiirlerinde gurbet temi önemli bir yer tutmuştur.

Türk milletinin, dolayısıyla Türk kültürünün Orta Asya'dan başlayan göçü, 20. yüzyılda köyden kente/kentten köye ve yurtdışına doğru devam etmiştir. Türk âşıklık geleneğini biçimlendiren göç/seyahat geçmişte olduğu gibi bugün de Türk kültürünü biçimlendiren dinamiklerdir. Diğer bir ifadeyle yerleşik yaşam tarzı içselleştirilse de atlı-göçebe kültürün etkisi Türk insanının yaşamında sürekliliğini ve etkinliğini korumaktadır (Özdemir, 2012: 17). Kente ve yurtdışına göç âşıklık geleneğini dönüştüren bir faktördür. Bu süreçte öncelikle uyum sorunları işlenmektedir. Bu uyum sorunları beraberinde ana yurda özlemi de getirmiştir. Kentlerde veya yurtdışında karşılaşılan sorunlar yeniden kurgulanan yurt imgesiyle aşılmaya çalışılır. Bir bakıma bugünün sorunlarının çözülmesi için acısı alınmış geçmişe başvurulur. Bu süreçte âşıklık geleneğine yeni imgelerin kazandırıldığı söylenebilir (Özdemir, 2012: 24).

Batı Avrupa'ya giden âşıklarımız kültürümüzün yaşatılması ve yayılması hususunda, son derece önemli hizmetler gerçekleştirmişlerdir (Sezen, 2004: 42). Türk işçilerinin Anadolu'da bıraktıkları ailelerinin hayatlarını, çektikleri sıkıntıları yakından bilen bu âşıklar, Avrupa'daki Türk işçilerinin hâllerini ve Anadolu'da bıraktıkları eş ve çocuklarının

gözyaşlarını şiirlerine, sazlarına, sözlerine dökerek gözleri yollarda kalan gelinlerin, çocukların, anaların duygularının tercümanı; aynı zamanda gurbette eş, dost, vatan hasretiyle yanıp kavru lan işçi ailelerinin yürek sesi olmuşlardır (Kafkasyalı, 2005: 243).

Özkul Çobanoğlu 1960'lı yıllarda Batı Avrupa ülkelerine yapılan göçün Türkiye'de elektronik kültür ortamına geçişi hızlandırdığını belirtir. Bu iki yönlü olmuştur. Birincisi; yurtdışında yaşayan gurbetçilerimizin memleketlerini ziyaretleri sırasında yanlarında getirmiş oldukları radyo, pikap ve kasetçalarlar gibi cihazlar yurtiçinde elektronik kültür ortamının yaygınlaşmasını sağlamıştır. İkincisi ise; Avrupa'da karşılaştıkları sosyo-kültürel konuları dile getiren elektronik kültür ortamı ürünleri için yurt dışında oluşturulan dış pazardır. Bu sayede âşık tarzı mahsuller elektronik kültür ortamında üretimi kolaylaşmış ve yaygınlaşmıştır. Batı Avrupa'ya göç eden işçilerin çoğunluğu âşık tarzı edebiyat geleneğinin diğer bölgelere göre daha canlı olarak yaşadığı Orta ve Doğu Anadolu'nun kırsal kesimlerinden giden işçilerdir. Bu işçilerin sorunları, yaşadıkları gurbet hasreti âşık tarzı şiir geleneğinin konularını tematik olarak zenginleştirmiştir (2007: 74-76).

Türk işçilerin üzüntülerini ve hasretlerini ancak âşıkların söyledikleri türküler teskin edebilmiştir. Çeşitli yollarla temin ettikleri plaklardan ve teyp kasetlerinden Türk halk müziği ve âşık türküleri dinleyen Türk işçiler, sonraki yıllarda âşıkları buldukları ülkelere davet ederek gurbette yaşadıkları sıkıntılardan, üzüntülerden ve sorunlardan bir nebze de kurtulmaya psikolojik olarak rahatlamaya çalışmışlardır. Bu dönemde Almanya, Hollanda, Belçika, İsviçre, Danimarka, Fransa gibi Avrupa ülkelerine davetli olarak giden ve konserler veren âşıklardan bazıları'nın isimleri şunlardır: Murat Çobanoğlu, Yaşar Reyhanî, Mahzunî Şerif, İlhamî Demir, Rüstem Alyansoğlu, Fuat Çerkezoğlu, Ahmet Poyrazoğlu, Nuri Çırağı, İsmail Cengiz, Yener Yılmazoğlu, Sefil Selimî, Âşık Nurşah (Durşen Mert), Hikmet Arifî Ataman, Ozan Sadık Gül. Bazı âşıklar ise çeşitli Avrupa ülkelerine yerleşip orada kalmışlardır. Bunlar: Ozan Ârif, Yusuf Polatoğlu, Yusuf Afşar, Âşık Temelli, Mehmet Ali Gül, Davut Akarşan, Hasbi Aslan, Âşık Fedaî, Şen Ozan, Fakı Eder, Ata Cananî, Ozan Çelebi, Uğur Geylanî, Coşkun Yılmaz, Ozan Nihat Sönmez'dir (Kafkasyalı, 2005: 243). Bu âşıklara, Almanya'da Âşık Şahturna, Ali Kabadayı, Hollanda'da; Ozan Mustafa Avşar, Âşık Ömer Kadan ve Âşık Can Ali de eklenebilir (Sezen, 2004: 42). Hilmi Şahballı ve Sefil Selimi gibi bazı âşıklar ise bir müddet Batı Avrupa'da kaldıktan sonra yurda kesin dönüş yapmışlardır. Bugün Belçika'da yaşadığı bilinen âşıklarımız şunlardır: Fakı Edeer, Kamil Sayın, Mustafa Avşar, Recep Cırık, Osman Şahbaz, Hüseyin Şahbaz, Nuri Gözet, Hacı Celil Kaplan, Selami Erdemir, Lütfi Gültekin, Servet Çelik, Mesut Kocabaş, Mehmet Ali Akçınar, Memduh Güngör,

Yılmaz Çaycı ve ağıt söyleyen Dudu Keskin (Turan ve Bolçay, 2010: 20). Bu durum Batı Avrupa ülkelerinde âşıklık geleneğinin devam ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Batı Avrupa’da Âşıklık Geleneği; konserler, saz evleri, türkü evleri, kahvehaneler, düğünler, kermesler, cami dernekleri, cem evleri ve kültürel etkinlikler gibi sözlü kültür ortamlarında ve şiir kitapları bastırmak suretiyle yazılı kültür ortamında icra edebilmektedir. Ayrıca araştırmacılar tarafından âşıklarımızla ilgili antolojiler hazırlanmaktadır. Günümüzde elektronik kültür ortamının daha da gelişmesiyle birlikte âşıklar plak, kaset, cd, radyo, televizyon vb. teknolojik imkanların yanında sanal “sanal ortam” adını verdiğimiz sosyal medyada (facebook, youtube) şiirlerini, türkülerini paylaşabilmekte, klip çektirebilmektedir. Hatta kendi adlarına internet siteleri oluşturabilmektedirler.

Anadolu’dan gelen âşıklar, âşıklık geleneğini Batı Avrupa ülkelerinde âşık tarzı şiirler söyleyerek, halk hikâyeleri anlatarak, muammalar çözerek düğün ve çeşitli törenlere katılarak yaymışlardır. Bu âşıkların şiirlerinde gurbette yaşayan Türk insanının acılarını, sevinçlerini umutlarını, özlemlerini buluruz. Avrupa’da giden âşıkların şiirlerinin konusunu, başta Anadolu’daki değerlerimiz oluştururken, burada yaşayan Türklerin karşı karşıya oldukları dini, sosyal ve kültürel çatışmalarda şiirlere yansımıştır. Rıza Zelyut, ozanları Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin kültür savaşlarındaki en güçlü silahlardan birisi olarak görür. Türk kültürünü canlı tutmak, batının baskısı ile bunalan ve yurt özlemi ile yanan işçileri rahatlatmak ozanların görevidir. Zira Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkler müzik ihtiyaçlarını kasetler yoluyla gidermeye çalıştıkları gibi âşıklar tarafından verilen konserleri izlemek suretiyle de sağlamaya çalışıyorlardı (1989: 414-415). Bu tespitler; âşıkların Türk kimliğinin ve kültürünün yaşatılması bakımından önemini ortaya koymak bakımından önemlidir.

2. Batı Avrupa’da Yaşayan Âşıkların Şiirlerinde İşlediği Konular

2.1 Göç Süreci ve İşçi Sorunları

Ekonomik sıkıntı ve işsizlik nedeniyle Avrupa’nın çeşitli ülkelerine çalışmak için giden Türklerin öncelikli amacı çalışıp belli miktarda para biriktirdikten sonra yurda dönmektir. Kimisi bir öküz parası, kimisi bir ev, kimi bir araba için Avrupa’nın yollarına düşer. Başlangıçta bu seyahat trenle gerçekleştirilmiştir. Mesut Kocabaş, “Öküz Parası” adlı şiirinde Haydarpaşa’dan Avrupa’ya yapılan yolculuğu şöyle anlatır:

Bin dokuz yüz altmışlı yıllar sırası
Herkesin gönlünde bir Avrupa sevdası
Ana baba günüydü Haydarpaşası
Biletçi dedim; kaç para Alamanya arası
Boş ver gardaş dedi, yere batsın Avrupası
Atılır da gidilir mi şu memleket havası
Kalmam dedim, dönerim kazanınca öküz parası (Turan ve Bolçay,
2010: 22)

Recep Cırık Avrupa'ya gelen işçilerin dil bilmemelerini ve iletişim sorunu yaşamalarını şiirine şöyle konu alır:

Otuz yıldır Avrupa'da
Yanyana yaşıyoruz
Öğrenemedik bir dil
Tarzanca anlaşıyoruz. (Turan ve Bolçay, 2010: 24)

Âşık Reyhanî Türklerin Almanya'daki yaşayışını mizahi bir tarzda anlattığı mizahi "Almanya Destanı" adlı şiirinin bir dörtlüğünde çift kimlikli olmayı şöyle ifade eder:

Reyhanî düşündüm yıllar boyunca
Bu dert anlaşılmaz bilinmeyince
Alman "raus be yabancı" diyince
İki pasaportli yurттаş olirem (Özarıslan, 2001: 338)

Âşık Şah Turna Avrupa'da yabancı, Türkiye'de ise "Almancı" olarak adlandırılan işçilerin dertlerini dile getirir:

Avrupa'da yabancısın
Sen yurdunda Almancısın
Eğik başın kısık sesin
Hani senin yurdu işçi
Her gün artar derdin işçi (Zelyut, 1989: 421)

Haydar Korkmaz; göçmen işçi olarak adlandırdığı baskı gören Türk işçilerine haklarını araması için moral ve destek verir:

Her tarafta hor görülen
Senin adın göçmen işçi
Kader deyip boyun eğme
Senin adın göçmen işçi (Zelyut, 1989: 441)

Belçika’da yaşayan pek çok aşkın usta kabul ettiği Yoksul Derviş (Şemsettin Kubat) “Avrupa’daki İşçilerimiz” adlı şiirinde sosyal bir problem olan boşanmalara dikkat çekmiştir:

Binlerce genç hanımını boşadı
Gurbet elde ayrı ayrı yaşadı
Gidince her sorun bitecek sandı
Neler kaybetmedi neler yitirdi (Turan ve Bolçay, 2010: 41)

Hollanda’da yaşayan ozanımız Âşık Can Ali “İşçi miyiz Esir miyiz?” adlı şiirinin bir dördlüğünde işçilerin Avrupa’daki durumunu şöyle ortaya koyar:

Neden geldik Hollanda’ya
İşçi miyiz esir miyiz biz?
Hakkımız oluyor talan
İşçi miyiz esir miyiz biz?

2.2 Gurbet Hayatı/Sıla Özlemi

Aslen Erzurumlu olan ve kırk yıldır Hollanda’da yaşayan Ozan Çelebi “Gurbette Ayrılık” adlı şiirinde gurbet acısını şöyle anlatmıştır:

Ne zaman gelecek izin sırası
Gurbette iyi olmaz hasret yarası
Bizleri bağladı Hollanda parası
Bazen bağlı bazen çözülüyorum (Atasever, 1999: 55)

Ozan Arif “Acı Gurbet” şiirinde gurbette çektiği çilelerin Tuna nehrine köprü olduğunu söyler, vatanına döneceği günü saymanın ömrünün tükettiğinden dem vurur:

Çilelerim köprü oldu Tuna’ya
Dilimden anlamaz kulun Almanya
Döneceğim günü hep saya saya
Ömrümü tüketti yılın Almanya²

² Bu dördlük ozanın www.ozan-arif.com adlı internet sitesinden alınmıştır.

Hollanda'nın Amsterdam şehrinde yaşayan Âşık Can Ali ise “Gurbet” adlı şiirinde Avrupa’ya gelişindeki pişmanlığı dile getirir:

Bilmem neyi vardı neyine geldim
Günlerim gam ile dolar gurbette
Mecbur olmasaydım ben gelmez idim
Günden güne gülüm solar gurbette.³

Ozan, aynı şiirin son dörtlüğünde ise umutsuzluğunu dile getirir, ecelin gurbette kapısını çalmasından korkar:

Can Ali nereye çıkar yollarım
Döküldü yaprağım kırık dallarım
Ecel ile ortak oldu yıllarım
Gün olur kapımı çalar gurbette⁴

Âşık Mahzuni “Anadolu Bizimdir” şiirinde Avrupa’ya giden vatandaşlarımıza seslenir onlardan dört tarafıyla güzel olan ülkemize dönmelerini ister:

Mahzuni der Anadolu bizimdir
Geri dön Ayşem acıları dindir
Dört yanıyla bu ülke çok güzeldir
Bilin gelin Anadolu bizimdir. (Zaman, 1997: 502).

Batı Avrupa ikinci kuşak ozanlarından Kemterî ise mezarının gurbet ele kazılmasını, mezar taşına yurtsuz yazılmasını ister. Ozanın sılaya dönmek istememesinin sebebi sılada onu bekleyen kimsesinin kalmamasıdır:

Essin poyraz yeli bağlar bozulsun
Mezarımız gurbet ele kazılsın
Kabrimin taşına yurtsuz yazılsın
Kimim var ki neden dönem sılaya (Zelyut, 1989: 431)

Almanya’da yaşayan Ozan Yusuf Polatoğlu’nun “Gurbetin” adlı şiirinin son dörtlüğünde; gurbetten şöyle şikâyet edilmektedir:

³ Bu dörtlük aşığın facebook sayfasından alınmıştır. Şiir 2014 yılında yazılmıştır.

⁴Ozanın facebook sayfasından alınmıştır.

Polatoğlu rahat huzur koymadı
Feryadıma aldırmadı duymadı
Civan gençliđimi yedi doymadı
Bilmem canımda mı gözü gurbetin⁵

Ozan Sadık Gül “Bacım” adlı şiirinde gurbetteki kadınların duygularının tercümanı olmuştur adeta:

Bitir şu gurbeti çık gel diyorsun
Çok istedim ama bitmedi bacım
Özlettin kendini yeter diyorsun
Demek ki çektiđim yetmedi bacım

2.3 İthal Damat/İthal Gelin

1974 yılında Avrupa’ya toplu işçi alımı durdurulmuş ve aile birleşimine de kısıtlamalar getirilmiştir. Buna rağmen Türkler gelini ve damadını memleketten getirmek suretiyle çocuklarını evlendirmeye başlamışlardır. Bu durum dil bilmeme, işsizlik, ailelerin evliliklere fazla karışması ve evlenen gençler arasındaki kültürel farklılıklar gibi sorunları doğurmuştur. Âşıklar bu evlilikleri; “ısmarlama damat”, “milli damat” olarak adlandırmışlar daha sonraki yıllarda ise “ithal damat” ve “ithal gelin” adlandırması genel kabul görmüştür.

Recep Cırık “Milli Damatlar” adlı şiirinde, evlilik yoluyla Avrupa’ya gelen milli damatların içine düştüğü durumu şöyle yansıtır:

Akıllı uslu adam sandılar
Gurbetçiler saftır hemen kandılar
Kendileri düşüp kendileri yandılar
Yolun bitti Avrupa’ya gelince (Turan ve Bolçay, 2010: 29)

Mesut Kocabaş ise ithal damatlara şöyle serzenişte bulunur:
Milliyim diyerek çıkar damatlığın tadını
Hanıma veremedin bile soyadını
Çalışırsa evin reisidir Avrupa kadını
Vay benim milli damadım, garip damadım vay. (Turan ve Bolçay, 2010: 29)

⁵ <http://www.ozanyusuf.net/anasayfa.htm>

Recep Cırık “Avrupa’ya Gelin Gelmeyin” şiirinde ise ithal gelinlerin dramını şiirinde şöyle ifade eder:

Küçüktüm mahkemeyeyle büyüdü yaşım
Ne anam var ne babam ne de gardaşım
Gurbet elde akar kanlı gözyaşım
N’olur Avrupa’ya gelin gelmeyin (Turan ve Bolçay, 2010: 30)

2.4 Din ve Tasavvuf

Ozan Çelebi şiirinde adeta Allah ile bütünleşerek (vahdet-i vücud) dünyada her şeyde, her yerde Allah’a ulaşır:

Dünyayı yoktan yarattın tabiatın nakışında sen varsın
Çiçekle süsledin onu kokuşunda sen varsın
Zaman içinde zaman halkettin insanlar görmek için
Ermiş kullar bunu görür bakışında sen varsın. (Atasever, 1999: 40)

Yüce Allah’ın “Habibim” diye övdüğü cihan serveri, Hz. Peygamberimize duyulan sevgi Ozan Çelebi’nin şiirlerinde sıkça geçmektedir.

İki cihan sultanını
Ona bağlı ümmetini
İşliyoruz sünnetini
İnsanını seviyorum. (Atasever, 1999: 107)

Hız. Eyüp, Kuran’da dertlere ve hastalıklara karşı sabretmesiyle bilinen bir peygamber olarak Ozan Çelebi’nin şiirinde yerini alır.

Al yeşil süs vermiş çiçek bahara,
Bir gül için bülbül düşüyor zara,
Dert çeken insana vermiştir yara,
Derdine şükretmeyi Eyüp yaratmaz. (Atasever, 1999: 25)

Hüseyin Şahbaz şiirinde Hz. Muhammed’i över. Sırta erenleri gerçek “iman-ı kâmil” olarak görür:

Hız. Muhammet için gelmiştir Kur’an
Ehlibeytle birdir gerçekten yanan

Gerçek iman-ı kâmindir bu sırra eren

Hz. Muhammed'e Allah sevgilim dedi (Turan ve Bolçay, 2010: 103)

Hollanda'nın Roermond'da Fatih Cami'nin yapılmasına çok duyulan Ozan Çelebi, buduruma "Sana hamdolsun Allahım" diyerek şöyle şükreder:

Avrupa'da temel attık
Fatih Camileri yaptık
Minarede kandil yaktık
Sana hamdolsun Allahım.⁶

2.5Vatan Sevgisi ve Milli Birlik

Belçika'da yaşayan Fakı Edeer Anadolu'yu Yunus'un baba ocağı, Mevlana'nın umut bucağı, Tapduk Emre'nin otağı olarak görür:

Yunus'un baba ocağı
Mevlana'nın umut bucağı
Tapduk Emre'nin otağı
Anadolu'm öz vatanım öz yurdum (Turan ve Bolçay, 2010: 78)

Yine Belçika'da yaşayan Kamil Sayın (Dost Kamil-Kul Kamil) Mustafa Kemal'in kurduğu Türkiye'ye karşı sevgisini şöyle dile getirir:

Yurdum, ilim, ilçem, köyümle yuvam
Ne güzelsin, ne yücesin Türkiye'm
Seni bize verdi bak Kemal Paşam
Ne güzelsin, ne yücesin Türkiye'm (Turan ve Bolçay, 2010: 122)

Ozan Çelebi bir şiirinde Türküyle, Kürdüyle, Lazıyla, Çerkeziyle Türk milletinin bir bütün olduğunu ve birbirlerinden ayrılmaması gerektiğini dile getirir:

Türk milleti bir bütündür
Ayrılmayın kardeşlerim
Bizi kurtaran bu yöndür
Ayrılmayın kardeşlerim.
Ne olur Allah aşkına. (Atasever, 1999: 84)

⁶18.02.2012 tarihinde Hollanda Roermond'da Ozan Çelebi'yle yapılan görüşmeden.

Ozan Çelebi yirmi birinci asrı Türklerin asrı olarak görür ve “Altın neslimiz” birleşmelidir” der. Bu idealin “elde bayrak, dilde Kuran, kalpte iman” ile gerçekleşeceğini gençlere müjdeler:

Dünyadaki gelişmeler bize düşen görev
Yirmi birinci asırda bizim olacak gençler
Nasıl olmalı ki canım kalsın bütün engeller
Elde bayrak, dilde Kur’an, kalpte iman olmalı. (Atasever, 1999: 159)

2.6 Kültürel Değerler

Ozan Çelebi şiirinde Avrupa’daki âşıkları, kültürümüz ve tarihimiz olarak görür:

Vatanımız, milletimiz
Avrupa’daki âşıklar
Kültürümüz, tarihimiz
Avrupa’daki âşıklar (Atasever, 1999:114)

Osman Şahbaz “Türkü” adlı şiirinde; türküyü bir dost, bir eş bazen de gözdeki yaş olarak nitelendirmiştir:

Türkü bana bir dost oldu eş oldu
Türkü benim gözümdeki yaş oldu
Türkü benim hayatıma yaş oldu
Türkü der de türkü yazar kalemim (Turan ve Bolçay, 2010: 326)

Ozan “Avrupa Dramı” şiirinde Ankara’ya seslenerek gelecek neslin korunması, asimile olmaması için Türkiye’den yardım bekler:

Gelecek neslimiz kaybolmadan
Fidanların yaprakları solmadan
Hâsılı vesselam laf uzatmadan
Sizden yardım bekliyoruz Ankara (Atasever, 1999: 168)

2.7. Ahlaki Değerler

Şiirlerinde ahlaki değerlere de yer veren Ozan Çelebi bir dörtlüğünde ahlaki değerlere uymayan bir baba ve oğlun durumunu gözler önüne serer:

Sarmaş dolaş olmuş, dudak dudağa,
Babası bir yanda, oğlu bir yanda,
Kadeh kaldırırlar bardak bardağa,
Babası bir yanda, oğlu bir yanda. (Atasever, 1999: 33)

1970’li yıllarda Türkiye’de Türk sinemasının yaygınlaşmasıyla birlikte bu filmler, videolar Avrupa’da yaşayan vatandaşlarımıza da ulaşır. Şüphesiz bu videoların Türk kültürünün sinema yoluyla Avrupa’ya taşınması noktasında olumlu katkıları olmuşsa da bunlardan bazılarının ahlaki değerlere uymaması, insanların camilerden uzaklaşmalarına ve kahveleri doldurmalarına sebep olmuştur. Ozan Çelebi’nin aşağıdaki dörtlüklerinde bu tablo şiire şöyle yansıtılır:

Son zamanlarda videolar ulaştı,
Camiler boşaldı, kahveler taşıtı,
Şu artist bu artist derken hava karıştı,
Yağmur beraberdir kar beraberdir. (Atasever, 1999: 59)

Sinema evlerde film oynuyor,
Çoluk çocuk ahlakını bozuyor,
Ev sahibi bile bile yanıyor,
Ateş beraberdir, nar beraberdir. (Atasever, 1999: 60)

1972’den beri Almanya’da yaşayan ve Erzurum toprağında teneffüs ettiği türkü-deyiş havasını Avrupa’ya taşıyan Yusuf Polatoğlu Anadolu müziğinin artık Batı Avrupa semalarını inettiğini, Müzik okullarının, saz kurslarının giderek arttığını belirtir. “Batı Avrupa’da bir gencimizi saza yani “bağlama”ya bağlamak onu Anadolu’ya bağlamaktır” der asıl meselenin; kendi güzelliklerimizle, kendi kimlik değerlerimizle kendimizi Batı Avrupa’ya taşıyabilmek olduğunun altını çizer. (<http://www.turkpartner.com/Soylesi/YPoglu.htm>)

Sonuç

Türk kültürünün Orta Asya’dan başlayan göçü Anadolu’yu yurt edinmekle son bulmamış,kültürümüz buradan da 1961’de başlayan işçi göçü ile Batı Avrupa ülkelerine kadar âşıklarımız tarafından ulaştırılmıştır. Âşıklar, âşık tarzı şiirler söyleyerek, halk hikâyeleri anlatarak, muammalar

çözerek düğün ve çeşitli törenlere katılarak Türk halk kültürünü Batı Avrupa ülkelerinde yaymakta, saz kurslarıyla, müzik-kültür evleriyle genç kuşaklara aşılamaktadırlar. Âşıklarımız tarafından Avrupa'ya taşınan Türk âşıklık geleneği orada yaşayan işçilerimizin, vatandaşlarımızın duygularına tercüman olmuş ülkemiz ile olan bağlarını canlı tutmuştur. Göç, âşık şiirimize yeni temalar ve imgeler kazandırmış, ayrıca ülkemizde elektronik kültür ortamına geçişi hızlandırmıştır. Âşıklarımız âşıklık geleneği ile beraber kültürel kodlarımızı da oraya taşımışlar, vatandaşlarımızın yabancı kültür içerisinde asimile olmalarını engellemişlerdir. Bugün Batı Avrupa'da Türk âşıklık geleneği yaşatılmakla beraber gelenekte ülkemizde olduğu gibi zayıflamalar görülmektedir (usta-çırak ilişkisi-irtical-hikâye anlatma, şekil ve türler vb.). Batı Avrupa ülkelerinde Âşıklık geleneği icra ortamı olarak daha çok konserlerde, kahvehanelerde, kermeslerde, cami derneklerinde, türkü evlerinde, kültür evlerinde, cem evlerinde, kültürel etkinliklerde ve ayrıca sosyal medyada (facebook, youtube) icra edilmektedir. Geleneğin tüm unsuları öğretilmese de saz evlerinde, kültür evlerinde Ozan Çelebi gibi ozanlarımız tarafından öğrencilere saz dersi verilmesi kültürümüzün genç kuşaklara aktarılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Sonuç olarak; Yusuf Polatoğlu'nun ifadesiyle; "Batı Avrupa'da bir gencimizi saza, yani "bağlama"ya bağlamak, onu Anadolu'ya bağlamak" tır diyebiliriz.

Kaynakça

Altıntaş, İsmail (2008), **Dış Göç ve Din**, Dem Yayınları, İstanbul.

Atasever, Mustafa (1999), **Bir Gurbet Şairi Ozan Dursun Çelebi Hayatı ve Şiirleri**, Kaplan Ofset, İstanbul.

Canatan, Kadir (1990), **Göçmenlerin Kimlik Arayışı**, Endülüs Yayınları, İstanbul.

Çobanoğlu, Özkul (2007), **Âşık Tarzı Edebiyat Geleneği ve İstanbul**, 3F Yayınevi, İstanbul.

Kafkasyalı, Ali (2005), "Batı Avrupa'ya Giden Türklerin Sosyal ve Kültürel Meselelerinin Anadolu Âşık Edebiyatına Yansıması", **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi** Sayı: 28 (Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu Özel Sayısı), Erzurum, s.241-255.

Karagöz, Recep (2007), **Almanya Yeni Yurt**, Fide Yayınları, İstanbul.

Kesgin, Bedrettin (2011), “Geçicilikten Kalıcılığa Göçün 50. Yılında Göçmenler” **Perspektif Dergisi**, Eylül-Ekim, s.6-7, Kerpen/Almanya.

Özarlan, Metin (2001), **Erzurum Âşıklık Geleneği**, Akçağ Yayınları, Ankara.

Özdemir, Nebi (2012), “Âşıklık Geleneği ve Seyahat/Göç”, **Uluslararası Âşık Şenlik Sempozyumu** (26-27 Mart), Kafkas Üniversitesi, Kars, s.17-35.

Sezen, Lütfü (2004), **İşçi Ailelerinin Gözüyle Batı Avrupa’daki Türkiye**, Kurmay Yayınları, Ankara.

Şahin, İlkay (2009), “Eşikte Yaşamak-Bir Kadın Tecrübesi Olarak Göç ve Ritüel”, **Turkish Studies**, Volume 4/8 Fall s.2056-2081.

Turan, Fatma Ahsen ve Bolçay, Ezgi (Editör) (2010), **Sazın ve Sözün Sultanları Belçika’da Yaşayan Halk Şairleri**, Gazi Kitabevi, Ankara.

Zaman, Süleyman (1997), **Mahzuni Şerif Yaşamı- Dünya Görüşü-Şiirleri**, Yeniden Doğuş Matbaası, Ankara.

Zelyut, Rıza (1989), **Halk Şiirinde Başkaldırı**, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Elektronik Kaynaklar:

Âşık Can Ali Kişisel Facebook Sayfası.

www.ozan-arif.com.

<http://www.ozanyusuf.net/anasayfa.htm>

<http://www.turkpartner.com/Soylesi/YPoglu.htm>.